

مهتەلی کازمی له کوردستان کازمی دهبیتە ئەکتەریکی سیاسەتی کوردی؟

18-09-2020

نووسەرەکان

ناوەندی لیکۆلینەوهی رووداو

کورتە : ئەگەر هەلبژاردن بکریت، مستەفا کازمی له کوردستان لیستی دەبیت؟ ئەم پرسیارە له دوای سەردانەکی سەرۆکوەزیرانی عێراق بۆ هەریمی کوردستان زیاتر دووبارە دەکرێتەوه. ئەمە وەکوه مهتەلی نیو مهتەلیش وایه. چونکه هەلبژاردن دەکری، ناکری یان پاش دەخریت

بەرایە

ئەگەر ھەلبژاردن بکریت، مستەفا کازمی لە کوردستان لیستی دەبیت؟ ئەم پرسیارە لە دواى سەردانەکەى سەرۆکوەزیرانى عێراق بۆ ھەریمی کوردستان زیاتر دووبارە دەکرێتەو. ئەمە وەکوو مەتەلی نۆ مەتەلیش وایە. چوونکە ھەلبژاردن دەکرێ، ناکرێ یان پاش دەخریت، جارێ ئەمە بۆخۆی مەتەلیکە. ھەلۆیستەکەى ئەمدواییە "ئایەتوللا" سیستانی، ئەگەری ھەلبژاردنی پێشوخەتەى زیاتر کردوو بەلام، تەنانت ھەندیک لە کاربەدەستانی حکومەتیش، ھێشتا دوودلن لەوێ کە چۆنچۆنى بکریت! حکومەت پارەى پێویستی بۆ ھەلبژاردنەکە لەلایەك ھەلگرتوو، بەلام درک بە بەربەستە سیاسى، ئیدارى و یاساییەکانیش دەکات. بەس وادیارە دواى وتەکانى مەرجەى بالای شیعی، دەبێ ھەر چارەسەرێک بۆ ئەو بەربەستە بدۆزێتەو. مەتەلی ناو مەتەلی ھەلبژاردنەکەش، لیستی گریمانەى مستەفا کازمیە! ئەگەر وایدانئین لیستی دەبیت کە لانیکەم زانیاریەکان تا ئیستا بەو ئاراستەین، پرسیارى ئەم بابەتە ئەوێە کە ئەو لیستە، چ کاریگەرییەك لەسەر نەخشەى سیاسى نۆخۆی ھەریمی کوردستان دادەنیت؟

دیوی دووھەمی باسەکانى ھەلبژاردنی پێشوخەت

لەرۆالەتدا لایەنە سیاسییەکان دژی ھەلبژاردن نین کە خواستێکی خۆپیشاندەرەن بوو. ھەلبەت شارواھ نییە کە زۆربەى لیستە گەرەکان و بەدیاریکراوی ئەوانەش کە بە نزیك لە ئێران ھەژماردەکرین، بۆ ھەلبژاردن گەرموگۆر نین. تەنانت بەرلەوێ کازمی بیت و وادەى ھەلبژاردن دیاریکات، قەیس خەزەلی ئەمێنداری گشتی عەسائیبی ئەھلى ھەق، ھەلبژاردنی پێشوخەتەى بە فرتوفیاتیکی ئەمریکی ناوردبوو. [1] رێژەى کەمى بەشداری لە ھەلبژاردنی رابردوو کە لە ھەندیک لە پارێزگاگانى باشووردا لە ھەندیک شۆین ھەتا 19% بەش بەرێ نەکردبوو، لەگەڵ دەرکەوتنی نارازی و خۆپیشاندەرەن و مەرجەعیەت وەك ئەکتەریکی نۆخۆی جیاواز، بوونەتە ھۆى ئەوێە ژمارەبەکى زۆری ئەحزابى سیاسى بۆ ھەلبژاردن بێ مەیل بن. خاوەخواکردن لەسەر لابردنی ئاستەنگ و ناروونییەکانى یاسای ھەلبژاردن و لابردنی ئەو ئاستەنگانەى کە کۆمیسىۆنى بالای سەربەخۆى ھەلبژاردن ئامازەى پێکردوون، نیشانەبەکى دیاری ئەوێە.

لە سەردانەکەى مستەفا کازمیدا بۆ تاران (21/7/2020)، بەرپرسیانى ئێرانى زیاتر جەختیان لە گرنگی پێوھەندى میژوووی و ئابووری نیوان ھەردوولا کردۆتەو و بابەتەى ھەلبژاردن لە ھیچ بەیاننامەبەکى رەسمی دیدارەکانى کازمیدا بۆ تاران رەنگى نەداوەتەو. ئەمە لە کاتیکیدا بە کە لە دانووستاندنەکانى دیالۆگى ستراتیژی عێراق - ئەمریکا، بابەتەى ھەلبژاردن باخەى پێدراو و مایک پۆمپێو وەزیری دەرەوێ ئەمریکا، لە کۆنگرەبەکى رۆژنامەفانیدا پشٹیوانی لە ھەلبژاردنی پێشوخەت کردوو. [2]

بەشیوھەبەکەى گشتی دەتوانین باس لە ھەبوونی دووبەرەى سەرەکى نۆخۆی - دەرەکى بکەین لەبارەى ھەلبژاردن. وادیارە سێکۆچکەى سیستانی - نەتەوھەبەگرتووھەکان و ئەمریکا پالپشتی گەرەى بپارەکەى کازمین بۆ ھەلبژاردن کە لە چوارچێوھى جێبەجێکردنی داواکاری خۆپیشاندەرەن دابوو. ھەندیک لە ھێزەکانیش بە رۆالەت پشٹیوانی لەمە دەکەن. لەوانەبە ئێران و ھێزەکانى نزیك لەویش، وەك فەتح و دەولەتەى یاسا بە دیاریکراوی، زیاتر خوازیاری مانەوێ وەزعی ئیستا بن.

راستیەبەکەى دۆخى خراپى ئابووری، ئالۆزى سیاسى و ناپەزایى جەماوهرى، لە ھەمووشى گرنگتر لاوازی کۆنترۆلی دەولەت بەسەر گرووپە چەکدارەکان و بارى ئەمنى، وایانکردوو کە حکومەت بەکردەو شتێکی ئەوتۆی پینەکریت و دەستوبالی بەستراو بیت. تا لێرەوھەبە کە ئیدی ھەلبژاردن وەك زەرورەتیک دەرەکەوئیت. بۆ نموونە تەنھا لە ماوھى زیاتر لە سێ مانگی رابردوودا، 24 جار تەقینەوھەو ھێرشى موشەکى کراو کە زۆربەیان لە بەغداى پایتەخت بوون. [3] ئەوانەش زیاتر بۆ دەرەوھەبى فرۆکەخانەى بەغدا و ناوچەى سەوز و کاروانى ھێزەکانى ھاوھەبەمانان و ئەمریکا بوون. حکومەت یان ناتوانى بکەرانى ئەو رووداوانە بدۆزێتەو یان زۆری بەسەریاندا ناشکێ. وەك نموونەى ئەو ئەندامانەى حزبوللا کە دواجار ناچاربوو بەریان بدات.

مەتەلی لیستی سەرۆکوەزیران

ھێشتا روون نییە کە مستەفا کازمی لیستیک درووستدەکات یان پشٹیوانی لیستیک دەکات بۆ ھەلبژاردن، بەلام حکومەتەکەى کار

لەسەر پلانی چەندسالەى بودجە دەکات و ئەمەش دەریدەخات کە حەزى لایە لە پۆستەکیدە بىمىنیتەوه. هەرچەندە کە پىشتىرش گوتوووتەى لە هەلبژاردنى داهااتودا، بەپى توانا پىشتىوانى لە "هیزىكى نىشتمانى" دەکات. [4]

هەلبەت ئەم بابەتە تەنیا گریډاوى خواستە شەخسىيەکانى مستەفا كازمى نىيە. بەلكوو بىجگە لەوه، دوو رەهەندى گرنكى دىكەيشى هەن: بەكیان رکا بەرىيەكى ئىزان و ئەمرىكايە لەسەر ئەندازەى هیزدارى مستەفا كازمى يان هەر كەسىكى دىكەى سەرىبەخۆ كە بىیتە سەرۆكۆهزىرانى داهااتوو. ئەوى دىكەشيان بەگرتنەوهى خواستى مانەوهى ژمارەيەك لە بەرپرسانە لە پەناى كازمى!

ئەگەرى دەرکەوتنى سەرۆكۆزىرىكى بەهیز و خاوەن لیست لەهەناوى هەلبژاردنى داهااتوو، يان ئەگەرى گۆپنى نەخشەى سياسى، بە شىوہەىكى راستەوانە پەيوەندى بە بەرژوہەندىيەکانى ئىزان و ئەمرىكايە هەيە لە عىراق. سەرۆكۆهزىرىكى بىدەسەلات ناتوانىت بابەتە گرنگەکانى سياسەتى دەرەوه و هەلوئىستى عىراق لە مەملەنى ئىزان و ئەمرىكا، بابەتى مانەوهى هیزەکانى ئەمرىكا و دۆخى حەشدى شەعبى و تاوانكارىيە رىكخراوەکان كۆنترۆل بکات. واديارە ئەمرىكايەکان لەوه تىدەگەن كە كازمى يان هەر سەرۆكۆهزىرانىكى دىكە ناتوانىت بە تەواوى رەچاوى خواستى هیزەکانى نىزىك لەئىزان لە وڵاتەكەى نەكات. بۆیە لەوانەى زياتر بەدواى ئەوهوه بن كە لانىكەم هاوسەنگىيەك درووست بىت و سەرۆكۆهزىر ئەوهندە لاواز نەبىت كە هەموو مەرجىك قبۆل بکات. پىدەچىت بژاردەى سەرەكى ئىزان و هاپەيمانەکانىشى يان سەرۆكۆهزىرىكى وابەستەى خۆيان يان سەرۆكۆهزىرىكى لاواز بىت. لەوانەى هەر ئەوهش هۆكارىكى پىداگرى بەشىك لە و هیزانە بۆ مانەوهى عادل عەبدولمەهدى بووبىت! رکا بەرىيەكە لەسەر ئەوهیە كە كازمى يان هەر سەرۆكۆهزىرىكى دىكەى داهااتوو چەندە هیزى هەبىت. نایا ئەوهندە بەهیزبىت كە لانىكەم بتوانىت جارجار لە قسەى لایەنە نىوخۆيى و دەرەكىيە كارىگەرەکان دەرچىت، يان هەروا بن پەر و پال بىت و بە لاوازی بىمىنیتەوه؟

خالىكى دىكە ئەوهیە كە هەلبژاردنى پىشوہخت پۆستەکانى سەرۆكايەتى پەرلەمان و سەرۆكۆماریش دەخاتەوه بەر تەفواقیكى دىكەى لایەنە سياسىيەکانى داهااتوو. كىشەکانى نىوان محەمەد حەلبووسى و خەمىس خەنجەر لەلایەك و پىگەى نوجەيفى لەلایەكى دىكە، ئەو پرسیارەى درووستكردووہ كە نایا حەلبووسى جارىكى دىكە ئەو پۆستە وەرەگرتنەوه؟ بەهۆى دۆخى نىوخۆيى سياسەتى كوردى، ئەم پرسیارە بۆ پۆستى سەرۆكايەتى كۆماریش لە جىي خۆيدا. ئەم بابەتەش دەتوانىت كارىگەرى لەسەر باسەكەکانى تابىت بە لیستە گرىمانەيەكەى سەرۆكۆهزىران دانىت. هاوولسى لە گەل كازمى يان وەرگرتنى پىشتىوانى ئەو، دەتوانىت كارتىكى گوشارى بەهیز بىت لە سياسەتى نىوخۆيى كورد و سوننە سەبارەت بە پۆستەکانى سەرۆكايەتى پەرلەمان و سەرۆكايەتى كۆمار لە دواى هەلبژاردن.

كازمى و دەنگدەرى كوردستان

ئەگەر لە فەيسبووكدا بە كوردى بەدواى ناوى مستەفا كازمى بگەرىيى چەند پەيچىكى وەكوو لایەنگرانى كازمى بەرچاوه دەكەون. هەلبەت ئەمە بە تەنیا پۆوہ نىيە بۆ ئەوهى كە لەوانەى كازمى بەتەماى ئەوهبىت دەنگى ئەحزابى كوردى بۆ خۆى بچنىتەوه.

هەبوونى رىژەيەكى زۆرى دەنگدەرانى گەنج و نوو هۆكارن بۆ ئەوهى كە بەستىنى دەرکەوتنى هیزى سياسى نوو لە هەرىمى كوردستان بەهیز بىت. لە ماوهى زياتر لە يەك دەيەى رابردوودا، بەشىكى زۆرى دەنگدەرانى نارازى كەنالىزەى ئەحزابى كوردى نوو بوون. سالى 2009 بزوتنەوهى گۆران بووه سەرتۆپى ئۆپۆزىسيۆن و لە سالى 2017شەوه نەوهى نوو بە كەلكۆهەرگرتن لەو زەمىنەيە، بە بەهیزى دەرکەوت. هەرچەند كە دواتر بەرپۆهەردنەكەى كىشەى تىكەوت. رەفتارى دەنگدەرى نارازى كورد لە رابردوودا زياتر گەپان بووه بە دواى بەدىلىكى دىكەى كوردى. هەر ئەمە وایكرد لە سالى 2018دا، تەنانەت ئەو كاتەى كە گۆلەى هەرىمى كوردستان كەوتبووه لىزى و گوشارىكى زۆرى سياسى، ئابوورى و تەنانەت سەربازىشى لەسەر بوو، هیزە عىراقىيەکانى وەك نەسر و رەوتى حىكمە كە چاويان لە دەنگەکانى كورد برىوو، دەنگىكى ئەوتۆ نەبن. لە كۆى 688684دەنگ لە پارىزگای سلېمانى رەوتى حىكمە 937دەنگ و لیستى نەسرى حەيدەر عەبادى 293دەنگى برد. [5] لیستى نەسر لە 642437دەنگى پارىزگای هەولنر 598 دەنگى برد. [6]

واچاوهرواندەكرىت بۆ هەلبژاردنى داهااتوو ژمارەيەكى بەرچاوى دەنگدەرى نارازى لە هەرىمى كوردستان هەبن. هەرچەند ئامارىكى ورد لە بەردەستدا نىيە بەلام، لەرپى بەراوردكردنى رىژەى بەشدارىيەکان لە دوايىن هەلبژاردنى پەرلەمانى كوردستان و پەرلەمانى عىراق دەتوانىن بگەينە ئەو ئەنجامەى كە لانىكەم رىژەيەكى 50% بەشدارى لە هەلبژاردن نەكردووہ و بەشىكى بەرچاوى ئەمەش لەبەر ناپەزايەيە. سەرچاوهکانى كۆمىسيۆن وای بۆدەچن كە نىزىكەى 300000 دەنگدەرى نوپىش هەبن. ئەمەش حەوزىكى گرنكى مرۆپىيە بۆ ئەوهى كە ئەحزابى سياسى مانۆرى لەسەر بەن.

لەوانەى رەفتارى دەنگدەرى كورد بە تابىتەى ئەوانەى كە مووچەخۆرن هەندىك گۆرانى تىدا درووست بىت و گوتارى گواستنەوهى مووچە بۆ بەغدا وەك گواستنەوهى دەنگ لە ئەحزابى كوردى بۆ حىزبىكى عىراق تەرجەمە بىتەوه. بەلام ئەمە لە ئاستىكدا نىيە كە وەرچەخانىكى رىشەيى درووستبكات. بىجگە لەوهش، ئەگەرى رىككەوتنى هەولنر و بەغدا لەسەر پرسى بودجە دەتوانن ئەو كەمپەنگ

بكاتەو. خالیکى دیکەش ئەوئەیه كە شوینی گوتاری ئۆپۆزیسیۆن لە ھەریمی كوردستان تەواو وائا نییە ھەتا لایەنیکى دیکە پرى بكاتەو. ئیسلامییەكان، ئەوئەى نوئى و لیستیكى گریمانەیی نوئى لە ھەناوى ئەندامانى پێشووی گۆران كانیدی بەھیزترن بۆ بردنى دەنگە نارازییەكانى ھەریمی كوردستان.

لەلایەكى دیکەو، مستەفا كازمی بۆ ئەوئەى كە ببیتەو بە سەرۆكۆھزیران، ھەر پێویستی بە دەنگى پارتى و یەكیتی و ئەحزابى دیکە دەبیت. بۆ ئەوئەش كە بتوانى دەنگىكى زۆرى كورد بباتەو، دەبى رووبەرۆوى گوتارى سیاسى باو لە كوردستان بوەستیت. ئەمەش وەكوو قوماریك وایە بۆ ئەگەرى مانەوئەى لە دەسەلات كە پیناچیت بە تەمای ئەوئەى بیت. ھەرچەند كە لەوانەبە بەھیزکردنى لیستیك كە رەنگبى لە داھاتوودا ببیتە ھاوپەیمانى وەك بزارەبەك ناوئەى دەرکەوئتە پێش. كازمی لە سەردانەكەیدا بۆ ھەریمی كوردستان 10 راگەئینراوى رەسمى لەسەر دیدارە جیاوازەكانى بئاوکردۆتەو و لەو 1100 وشەبەى كە بۆ باسکردنى دیدارو كۆبوونەوئەكانى بەكارى ھیناوە، ئاماژەبەكى وا بەرچاوا ناكەوئیت كە بە تەمای بەربەرەكانی ھیزە سیاسییەكانى ھەریمی كوردستان بیت. لەو 1100 وشەبەدا، 26 جار وشەى عێراق و دەستەواژەى ھاوشیوئەى بەكارھیناوە. ھەرچەند تەنیا دووجار عێراقى نوئى و عێراقى دیموكراتى بەكاربردووە، بەلام چەندجاریك باسى لە كارى ھاوبەش و یەكخستنى ھەلۆئیت و ھاوكارى كردووە كە دەلالەت لەوئە دەكات زیاتر دەبەوئى بەچاوى ھاوپەیمانیكى نیوخۆی تەماشای ھیزەكانى ھەریمی كوردستان بكات نەك ركبەر. تا ئیستا دیمەنەكە وایە ھەرچەند كە گۆرپارى زۆرھەن كە دەتوانن بیگۆرن!

[1] -

<https://www.aljazeera.net/news/politics/2019/12/19/%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%B2%D8%B9%D9%84%D9%8A-%D8%AD%D8%B1%D8%A8-%D8%A3%D9%87%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82-%D8%A7%D9%86%D8%AA%D8%AE%D8%A7%D8%A8%D8%A7%D8%AA>

[2] - [/https://iq.usembassy.gov/ar/secretary-pompeos-meets-with-iraqi-foreign-minister-hussein-ar](https://iq.usembassy.gov/ar/secretary-pompeos-meets-with-iraqi-foreign-minister-hussein-ar)

[3] - ماوئەى نیوان 2020-6-16 ھەتاوئەكوو 2020-9-16 مان بە نموونە وەرگرتووە.

[4] - <https://www.rudaw.net/arabic/middleeast/iraq/2708202017>

[5] - <https://web.archive.org/web/20180524151128/http://iheciraq.net/2018/sulaymani.pdf>

[6] - <https://web.archive.org/web/20180523095315/http://iheciraq.net/2018/erbil.pdf>